

KONCERTNI GLASNIK ŠT. 4

SEZONA 1936/37

KOMORNI KONCERT
GODALNEGA KVARTETA
IZ DRESDENA

*

V petek, dne 13. novembra 1936
Velika dvorana Filharmonične družbe
Začetek točno ob pol 8. uri zvečer

SPORED:

- L. M. Škerjanc:* Godalni kvartet IV.
Adagio
Presto
- L. van Beethoven:* Godalni kvartet v es-duru op. 127
Maestoso. Allegro
Adagio, ma non troppo e molto cantabile
Scherzando vivace
Finale
- B. Smetana:* Godalni kvartet v e-molu
»Iz mojega življenja«
Allegro vivo appassionato
Allegro moderato a la Polka
Largo sostenuto
Vivace

* * *

Gustav Fritsche (*I. violina*)
Fritz Schneider (*II. violina*)
Gottfried Hoffmann-Stirl (*viola*)
Georg Ulrich von Bülow (*violončelo*)

H koncertu godalnega kvarteta iz Dresdena

Spored današnjega koncertnega večera obsega troje del iz izredno bogate zakladnice komorne glasbe, ki izza Haydnovih časov pa do danes pomeni najintimnejšo panogo glasbene produkcije in reprodukcije. Predvsem gre prvenstvo godalnemu kvartetu, čigar sestavni instrumenti so si sicer po izvoru in obliki podobni, ki pa se po svojih osebnih svojstvih bistveno razlikujejo med seboj. Temeljna osnova komponiranja za godalni kvartet je stroga samostojnost vseh štirih glasov, in v tem se ta oblika razlikuje od ostalih komornih ansamblov, kjer prevladujejo posamezni instrumenti. Zato so vsi skladatelji, posebno oni, ki so hoteli dati svojim skladbam čim več notranjega izraza, favorizirali od komorne glasbe godalni kvartet in napisali zanj svoja najpomembnejša dela.

Tako predvsem Beethoven, ki je izraznost godalnega kvarteta privedel do skrajnih, še danes ne prekoračenih mej možnosti. Ob njegovih kasnejših delih merimo danes še silo invencije, občutja, dovršenost tehničnega izraza in poduhovljenost. On je prvi prelomil s tradicionalno četverodelnostjo v kvartetu (dasi so seveda tudi njegovi glasbeni predniki mestoma prekršili to strogost), on je prvi poglobil vsebino komornih skladb do dotlej neznanih, skritih skrivališč čustvenosti, on je prvi zahteval od izvajalcev do takrat nečuvenih tehničnih dovršenosti. Njegovi kvarteti tudi danes ne prihajajo v poštev za domači krog izvajalcev, in zato so ravno njegova poslednja dela v tem slogu še vedno privilegij najboljših komornih koncertnih udruženj in za širše občinstvo trd oroh spoznavanja in razumevanja. Četudi je minilo že dobrih 100 let, odkar je Beethoven napisal svoja nesmrtna dela v godalnem kvartetu, so ostale te njegove skladbe še knjiga s sedmimi pečati za koncertno občinstvo, ki ima le redko priliko, da more na koncertih zasledovati velikanski razvoj Beethovnovih glasbenih misli tekom njegovih skladb.

Vrsto težje umljivih kvartetov iz poslednje dobe Beethovnovega ustvarjanja odpira kvartet op. 127 v Es. Komponiran je bil koncem leta 1824, in dokončan začetkom 1825., nato prvič javno izvajan 6. marca 1825., z našim rojakom, violinistom Zupančičem kot vodjem kvarteta. Delo je bilo izvršeno in posvečeno knezu Nikolaju Galicinu, ruskemu mecenu in oboževalcu Beethovna, ki je skladatelju ponudil za vsak kvartet 50 cekinov. Delo je izšlo leto dni kasneje v tisku. — Razdeljeno je tradicionalno v štiri stavke (Maestoso - Allegro, Adagio ma non troppo e molto cantabile [variacije], Scherzando vivace in Finale), katerih prvi je napisan v prosti sonatni obliki, drugi kot tema z varijacijami, tretji v obliki scherza in četrti spet v sonatni. Vendar sta krajna stavka vse prej kot stroga kopija šolskega sonatnega vzorca — le prevečkrat prekinja tok oblike samopašnost novotarskih idej. — Prvi stavek uvaja šesttakten uvod (maestoso), ki mu sledi lahko-ljubko melodični allegro. Uprav teh par uvodnih taktov igra veliko vlogo v prvem stavku, ker ravno oni prekinjajo gladkost sicer jasne forme, obenem so pa edini mračni in dramatični element cele skladbe, kajti sicer ves kvartet prekipeva ponekod razbrzdane, ponekod umerjene radosti, ki daje osnovno nastrojenje ter enotnost vsemu kvartetu. Tako konča že prvi stavek z rahlo, prитайeno ljubeznivostjo, brez dramatičnih peripetij. Drugi stavek se pogrezne že v početku v sanjavo, iskreno melodičnost ter ohranja prav do kraja v vseh šestih varijacijah osnovno lirsko razpoloženje. Ritmično in dinamično tem bolj svež in presenetljiv je tretji stavek, pri katerem se nenadoma vrvajo mesta globoke tragike, ki pa jih kaj kmalu premeta dionizijsko veselje. Posebno presetljiv je po zvočnosti vmesni-trio del (presto es-mol), ki naznanja že zagonetnost Beethovnovih zadnjih skladb. Finale nadaljuje tam, kjer končava Scherzo in nas potegne z energičnim vzgonom naravnost v svet zanositih, optimističnih misli, ki ženejo skladbo v ritmič živahne koračnice do presenetljivega zaključka (allegro comodo, C-dur), ki je nekakšna varijacija glavne zamisli zaključnega stavka, vendar prenešana v popolnoma druge, nadzemne sfere.

Smetanov kvartet »Iz mojega življenja« je eno najpriljubljenejših del za godalni kvartet, dasi je po svojih tehničnih lastnostih tudi eno najtežjih. Slavni češki mojster je dokončal to delo 29. decembra 1876. leta ter slavimo danes lahko šestdesetletnico te kompozicije, ki je prinesla skladatelju velikanske triumphe in povedla njegovo ime širom vsega sveta. Kot je Smetana sam povedal, pomeni delo nekakšno autobiografijo in najboljše bo, da ga čujemo samega, kakor se je izrazil napram svojemu prijatelju v pismu iz leta 1879: »Sodbo o slogu mojega kvarteta prepuščam prav rad drugim ter se nikakor ne hudujem, ako ne bo ugajal, ker je docela drug kot slog kvartetov, ki smo jih vajeni. Nisem imel namena, da napišem kvartet po predpisih oblik, ki sem jih vadih že dovolj

kot učenec glasbene teorije in jih popolnoma poznam in obvladam. Pri meni se oblika uravna popolnoma po predmetu skladbe in tako si je tudi ta kvartet svojo formo izoblikoval sam. Hotel sem namreč v tem delu popisati del svojega življenja. Prvi stavek: nagnjenje k umetnosti v mladosti, prevladovanje romantike, neizrekljivo hrepenenje po nečem neizraznim in nepredstavljenim, obenem pa tudi svarilo moje bodoče nesreče — dolgo zveneči »e« — to je ono usodno piskanje visokih tonov v mojem ušesu, ki mi je naznanjalo leta 1874. moje oglušenje. To igrakkanje sem si tu dovolil, ker je bilo zame tako polno usode. Drugi stavek: quasi polka. V spomin na veselo mladost, ko sem bil znan kot navdušen plesalec in skladatelj plesnih komadov. Srednji del (meno vivo) smatrajo gospodje izvajalci ponajveč kot neizvedljiv, češ da teh akordov ni mogoče zaigrati čisto. Pripominjam, da sem ta stavek napisal v spomin na aristokratske kroge, v katerih sem preživel del svoje mladosti... Tretji stavek: largo sostenuto, me spominja na srečo prve ljubezni do deklice, ki mi je kasneje postala zvesta žena. Četrty stavek: spoznal sem elemente nacionalne glasbe in sem se jih razveselil. Veselje nad uspehom na tej poti tja do prekinitve, ki jo je povzročila katastrofa moje oglušnosti. Pogled v žalostno bodočnost, ki ga prekinja žarek nade na zboljšanje, toda le odsev in bolesten spomin na mladostno srečo. — Taka je torej idejna osnova tega dela, ki je takorekoč privatno in zato namenjeno le štirim instrumentom, ki naj se kot v ozkem prijateljskem krogu razgovorijo o tem, kar mene tako pomembno prešinja. In nič več.»

Res je Smetanov kvartet eden najbolj originalnih vse glasbene literature, vendar nikakor ne tako nasproten z običajno formo: novost je — v oblikovnem smislu — le uvedba domačega plesa — polke — mesto običajnega scherza, v ostalem pa je to delo vzor arhitektonske zgradbe godalnega kvarteta.

Kot domače delo najdemo na današnjem sporedu IV. godalni kvartet našega skladatelja L. M. Škerjanca. To delo je komponirano l. 1934. in je bilo prvič izvajano lani na koncertu Praškega godalnega kvarteta, ki ga je doslej igral na mnogih svojih turnejah ter ga ponesel preko mej naše domovine celo do Islanda. Kvartet ima dva stavka, ki med seboj nimata idejne povezanosti, temveč namenoma kar moči kontrastirata. Prvi del: adagio - allegro - adagio, je osnovan na eni sami temi, ki prevladuje v vsem stavku. Varijacije te teme so predvsem kontrapunktskega značaja: kánoni, obrnitve, prepletanja. Adagio je v ges-duru - allegro — njegova kontrapunktična in značajna obrnitev — v es-molu, zaključek — ponovitev začetka — v b-duru. Drugi stavek — presto, je prav tako trodelen, toda v smislu scherzo-forme. Viharnemu prvemu delu sledi umerjen trio, ki ga slednjič spet prevzame ponovitev prvega dela — variirana predvsem spet v kontrapunktičnem smislu. Ta stavek je v d-molu, vsa skladba pa napisana v tonalnem sistemu in s posebnim poudarkom na zaokroženost in enotnost v formi.

Drobne koncertne vesti

Koncertna poslovница Glasbene Matice ljubljanske bo v vsaki številki koncertnega vestnika, ki izide za vsak koncert, obveščala p. n. koncertno občinstvo o koncertih, ki bodo sledili v bližnji bodočnosti.

Ljubljanski pevski zbori, združeni v Hubadovi pevski župi, prirede v ponedeljek dne 16. novembra t. l. v Veliki Filharmonični dvorani koncert v počastitev svojega prvega predsednika in preraslužnega slovenskega dirigenta, ravnatelja *Mateja Hubada*, ki je praznoval avgusta letošnjega leta 70letnico svojega rojstva.

Francoski violinist Robert Sötens nastopi v torek, dne 17. novembra v Mali filharmonični dvorani. Violinist je imel na zadnjem svojem koncertu v Ljubljani izredno velik uspeh. Izvaja izključno le dela francoske glasbene literature.

Najavljen je koncert bolgarskega čelista Slavka Popova. Koncert bo 23. novembra. Začetkom meseca decembra nastopi nemški flavtist Ermeler.

Najznamenitejši sodobni češki pianist Ruda Firkušny, ki uživa danes sloves enega prvih svetovnih pianistov in je povabljen na veliko koncertno turnejo v Ameriko, bo prvič koncertiral v Ljubljani 7. decembra t. l.

V februarju bomo slišali zopet znamenitega češkega violinista Vašo Pŕihodo.

Pavel Šivic pripravlja večer sodobne klavirske glasbe s kritičnim pregledom, predavanjem in raznimi primeri iz moderne klavirske literature.

Pripravljamo vrsto ljudskih koncertov, na katerih bomo spoznali glasbo slovanskih narodov. Prav tako tudi serijo ljudskih simfoničnih koncertov. Ti ljudski koncerti so mišljeni ob nedeljah dopoldne ali ob ponedeljkih zvečer pri zelo nizkih cenah.